लैनसिंह वाङ्देलका उपन्यासमा यथार्थवाद

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय
नेपाली केन्द्रीय विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको
दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि
प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी
नित्यानन्द सुवेदी
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर

२०६४

zf]w-lgb]{zsM k|f=
3gZofd pkfWofo

लैनसिंह् वाङ्देलका उपन्यासमा यथार्थवाद

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय
नेपाली केन्द्रीय विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको
दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि
प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी
नित्यानन्द सुवेदी
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर
२०६४

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
नेपाली केन्द्रीय विभाग
विश्वविद्यालय क्याम्पस
कीर्तिपुर, काठमाडौं

स्वीकृति-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, नेपाली केन्द्रीय विभाग, विश्वविद्यालय क्याम्पस कीर्तिपुरका छात्र नित्यानन्द सुवेदीले स्नातकोत्तर तहमा नेपाली विषयको दशौं पत्रको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत गर्नुभएको **लैनसिंह वाङ्गदेलका उपन्यासमा यथार्थवाद** शीर्षकको शोधपत्र स्वीकृत गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति		**हस्ताक्षर**
१.	**निमित्त विभागीय प्रमुख, प्रा. घनश्याम उपाध्याय**	....
२.	**शोध निर्देशक, प्रा. घनश्याम उपाध्याय**	....
३.	**बाह्य परीक्षक प्रा.डा. दयाराम श्रेष्ठ**	....

मिति: २०६४/०५/०७

शोध-निर्देशकको मन्तव्य

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभाग त्रि.वि.कीर्तिपुरमा नेपाली स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षमा अध्ययनरत छात्र नित्यानन्द सुवेदीले **लैनसिंह वाङ्गदेलका उपन्यासमा यथार्थवाद** शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मेरो निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । निकै परिश्रमपूर्वक तयार गरिएको यस शोधकार्यबाट म सन्तुष्ट छु र यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका निम्ति सिफारिस गर्दछु ।

....

प्रा.घनश्याम उपाध्याय कँडेल
(निमित्त विभागीय प्रमुख)
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रि.वि कीर्तिपुर, काठमाडौं

मितिः २०६४/ /

कृतज्ञता-ज्ञापन

शोधकार्य आफैंमा जटिल र गहन विषय हो । सैद्धान्तिक रूपमा यस सम्बन्धी ज्ञान हासिल गर्न जति सहज छ त्यो भन्दा धेरै कठिनाई यसको व्यावहारिक प्रयोगमा आउँदो रहेछ । तथापि विश्वविद्यालयको छत्रछायाँमा लिएको शोधसम्वन्धी सैद्धान्तिक ज्ञानको व्यवहारिक प्रयोग गर्ने क्रममा नेपाली केन्द्रीय विभागका आदरणीय गुरुहरूको सुझाव तथा सहयोग नै मेरो मार्गदर्शन बन्नपुग्यो । जसको फलस्वरूप मैले यो शोधकार्यलाई सहज रूपमा पूर्ण गरेको छु । विभिन्न व्यक्तित्व र संघसंस्थाहरूका अमूल्य प्रेरणा सुझाव र सहयोगले मेरो मनमा अदम्य उत्साह र जाँगर थपेको हुनाले यो गहन कार्य यस स्थितिमा पुगेको हो । त्यसैले म मेरा सहयोगी प्रेरक व्यक्ति तथा संघ संस्थाहरूप्रति सदैव ऋणी रहनेछु भन्दै आभार प्रकट गर्दछु । यस क्रममा अध्ययनलाई अनुसन्धानमूलक तुल्याउनु पर्छ भन्दै अनुसन्धान कार्यकालागि प्रेरित गर्दै शोध प्रस्ताव स्वीकृत गरिदिनु हुने नेपाली केन्द्रीय विभागका गुरुहरू तथा विभागीय प्रमुखप्रति कृतज्ञता प्रकट गर्दछु ।

प्रस्तुत शोधपत्रको शीर्षक छनोटदेखि शोधको सैद्धान्तिक पक्षको ज्ञान गराउँदै व्यावहारिक रूप प्रदान गर्ने क्रममा आफ्ना अमूल्य सहयोग, सुझाव र निर्देशन प्रदान गर्नु हुने नेपाली केन्द्रीय विभागका आदरणीय गुरुहरूप्रति हार्दिक कृतज्ञता प्रकट गर्दछु । म उहाँहरूको प्रेरणा, सुझाव, सहयोग र निर्देशनका लागि सदैव आभारी रहनेछु । त्यसरी नै म अनुसन्धानको विद्यार्थी बनेर यो शोध कार्य पूरा गर्ने स्थितिमा पुग्नमा नेपाली केन्द्रीय विभागमा अध्यापन गर्ने आदरणीय गुरुवरहरूको प्रत्यक्ष-परोक्ष रूपमा मलाई ठूलो सहयोग प्राप्त छ । यस क्रममा शोध निर्देशकको रूपमा रही आफ्नो व्यस्त समयका बीच पनि मलाई शोधकार्य गर्नकालागि आवश्यक निर्देशन प्रदान गर्नुहुने आदरणीय गुरु प्रा.घनश्याम उपाध्यायप्रति म हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । यसरी नै मलाई उच्च शिक्षा अध्ययनको यस

चरणसम्म ल्याईपुऱ्याउन अतुलनीय भूमिका निर्वाह गर्नुहुने मेरा पूज्य माता-पिताप्रति म कृतज्ञ छु ।

शोधकार्यकै सिलसिलामा सामग्री सङ्कलनमा सहयोग गर्ने मेरा सहयात्री तथा सहपाठी मित्रहरूप्रति आभार प्रकट गर्दछु । सामग्री सङ्कलनकै क्रममा अमूल्य सहयोग पुऱ्याउने त्रि.वि.वि. केन्द्रीय पुस्तकालयप्रति पनि आभार प्रकट गर्दछु ।

प्रस्तुत शोधकार्यलाई शुद्धसँग टङ्कन गरी सहयोग गर्नुहुने श्री दुर्गानाथ ढकालप्रति साधुवाद टऱ्याउनु मेरो परम कर्तव्य ठानेको छु त्यसैगरी शोधकार्य लेखनका क्रममा आफ्नो अमुल्य समयको कुनै पर्वाह नगरी मेरोलागि सहयोग गरिदिनु हने मेरा अनन्य मित्रहरू प्रवीन, इन्द्र, रन्जित, रमेश तथा सम्पूर्ण सहयोगी मित्रहरूप्रति पनि आभार प्रकट गर्दछु ।

अन्त्यमा आवश्यक मूल्याङ्कनका निम्ति नेपाली केन्द्रीय विभाग त्रि. वि. कीर्तिपुरको शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति समक्ष यो शोधपत्र प्रस्तुत गर्दछु ।

....
नित्यानन्द सुवेदी
नेपाली केन्द्रीय विभाग
विश्वविद्यालय क्याम्पस
त्रि.वि. कीर्तिपुर, काठमाडौं
शैक्षिक सत्र २०६१-२०६३

मितिः २०६४/ /

विषयसूची

शीर्षक **पृष्ठसंख्या**

पहिलो परिच्छेदः		**१-७**
१.१	शोधशीर्षक	१
१.२	शोधकार्यको प्रयोजन	१
१.३	विषय परिचय	१
१.४	समस्या कथन	१
१.५	शोधकार्यका उद्देश्यहरु	२
१.६	पूर्वकार्यको समीक्षा	२
१.७	अध्ययनको औचित्य र महत्व	६
१.८	शोधकार्यको सीमाङ्कन	६
१.९	सामग्री सङ्कलन र शोधविधि	७
१.१०	शोधपत्रको रूपरेखा	७
दोस्रो परिच्छेदः यथार्थवाद र यसको सिर्जनात्मक प्रयोगका सन्दर्भमा उपन्यास		**८-२२**
२.१	यथार्थवाद	८
	२.१.१ पृष्ठभूमि	८
	२.१.२ यथार्थवादको स्वरूप	९
	२.१.३ यथार्थको मूल पहिचान	१०
	२.१.४ औपन्यासिक सन्दर्भमा यथार्थवादको सिर्जनात्मक प्रयोग	११
	२.१.४.१ पाश्चात्य औपन्यासिक परम्परामा यथार्थवादको सिर्जनात्मक प्रयोग	११
	२.१.४.२ नेपाली औपन्यासिक परम्परामा यथार्थवादको प्रयोग	१३
तेस्रो परिच्छेद : लैनसिह वाङ्गदेलको साहित्य यात्रा		**२३-४०**
३.१	लैनसिंह वाङ्गदेलः परिचय	२३
३.२	वाङ्गदेलको साहित्य यात्रा	२५
	३.२.१ साहित्यिक प्रेरणा	२५

३.२.२ लेखनगत पृष्ठभूमिको चरण २६
३.२.३ लेखनगत विकासको चरण २६
३.२.३.१ उपन्यासकारका रूपमा वाङ्गदेल २६
३.२.३.२ अनुवादकका रूपमा वाङ्गदेल २७
३.२.३.३ नियात्राकार वाङ्गदेल २८
३.२.३.४ जीवनीकार, कवि र सम्पादकका रूपमा वाङ्गदेल २८
३.३ लैनसिंह वाङ्गदेलका औपन्यासिक प्रवृत्ति २९
३.३.१ सामाजिक यथार्थवादी प्रवृत्ति २९
३.३.२ मनोद्वन्द्वको सफल प्रयोग ३२
३.३.३ मानवतावादी प्रवृत्ति ३२
३.३.४ अतियथार्थवादी प्रवृत्ति ३३
३.३.५ निराशा र कारूणिकताको प्रवृत्ति ३५
३.३.६ प्रकृतिका विविध रूपको प्रयोगगत प्रवृत्ति ३६
३.३.७ पाश्चात्य शिल्प शैलीको प्रयोगगत प्रवृत्ति ३७
३.४ निष्कर्ष ३९

चौथो परिच्छेदः लैनसिह वाङ्गदेलका उपन्यासहरूको यर्थावादी दृष्टिबाट विश्लेषण ४१-१११
४.१ उपन्यासका तत्त्व यथार्थवादी दृष्टिमा ४१
४.१.१ कथावस्तु ४२
४.१.२ पात्र ४३
४.१.३ पर्यावरण ४६
४.१.४ संवाद/कथोपकथन ४८
४.१.५ भाषाशैली ४९
४.१.६ उद्देश्य ५१
४.१.७ निष्कर्ष ५३
४.२ मुलुकबाहिर उपन्यासको यथार्थवादी दृष्टिबाट विश्लेषण ५४
४.२.१ कथावस्तु ५५
४.२.२ पात्र/चरित्र ५८
४.२.३ पर्यावरण ६४

४.२.४ संवाद/कथोपकथन ६८
४.२.५ भाषाशैली ७०
४.२.६ उद्देश्य ७३
४.२.७ निष्कर्ष ७६
४.३ माइतघर उपन्यासको यथार्थवादी दृटिबाट विश्लेषण ७७
४.३.१ कथावस्तु ७९
४.३.२ पात्र ८०
४.३.३ पर्यावरण ८४
४.३.४ संवाद/कथोपकथन ८६
४.३.५ भाषाशैली ८७
४.३.६ उद्देश्य ८८
४.३.७ निष्कर्ष ८९
४.४ लङ्गडाको साथी उपन्यासको यथार्थवादी दृष्टिबाट विश्लेषण ९१
४.४.१ कथावस्तु ९१
४.४.२ पात्र/चरित्र ९३
४.४.३ पर्यावरण ९४
४.४.४ भाषाशैली ९७
४.४.५ उद्देश्य ९९
४.४.६ निष्कर्ष १००
४.५ रेम्ब्रान्ट उपन्यासको यथार्थवादी दृष्टिबाट विश्लेषण १०१
४.५.१ कथावस्तु १०१
४.५.२ पात्र १०३
४.५.३ पर्यावरण १०६
४.५.४ भाषाशैली १०७
४.५.५ उद्देश्य १०९
४.५.६ निष्कर्ष ११०
पाँचौ परिच्छेद : उपसंहार ११२-१२०
सन्दर्भ सामग्रीसूची

सन्दर्भ सामग्रीसूची

(क) पुस्तकाकार कृतिहरू

(अ) नेपाली भाषाका पुस्तकहरू

उपाध्याय, डा.केशवप्रसाद, **साहित्यप्रकाश,** चौ.सं., काठमाडौँः साझा प्रकाशन, २०४४ ।

__________________, **विचार र व्याख्या**, दो.सं., काठमाडौँः साझा प्रकाशन, २०५० ।

कँडेल, घनश्याम उपाध्याय, **पाश्चात्य यथार्थवादी नाटक**, काठमाडौँः श्रीमती सुभद्रा उपाध्याय कँडेल, २०४६ ।

चापागाईं, नरेन्द्र, **उपन्यास शिल्प र विश्लेषण**, विराटनगरः जानुका प्रकाशन, २०३३ ।

_____________, **केही कृति केही प्रकृति**, काठमाडौँः साझा प्रकाशन, २०३८ ।

जोशी, डा.कुमारबहादुर, **पाश्चात्य साहित्यका प्रमुख वाद**, ते.सं., काठमाडौँः साझा प्रकाशन, २०५४ ।

जोशी, रत्नध्वज, **आधुनिक नेपाली साहित्यको झलक**, ते.सं.,काठमाडौँः साझा प्रकाशन, २०३९ ।

तिमसिना, डिल्लीराम र भँडारी माधव, **हाम्रो साहित्य र साहित्यकार**, वाराणसीः नवसंगम प्रकाशन, २०१८ ।

दाहाल, मोहन पी., **आधुनिक नेपाली उपन्यास**, दार्जिलिङः दार्जिलङ ग्रन्थकार समिति, १९९३ ।

न्यौपाने, टंकप्रसाद, **साहित्यको रूपरेखा**, काठमाडौँः साझा प्रकाशन, २०३८ ।

पोखरेल, बालकृष्ण, **एक मन सात चिन्तन**, दो.सं., काठमाडौँः रत्न पुस्तक भण्डार, २०३३ ।

पोखरेल, भानुभक्त, **चिन्तन र साहित्य**, विराटनगरः श्याम पुस्तक भण्डार, २०३८ ।

प्रधान, कृष्णचन्द्रसिंह, **सिर्जनाको सेरोफेरो**, काठमाडौंः साझा प्रकाशन, २०४० ।

_______________, **नेपाली उपन्यास** र उपन्यासकार, ते.सं., काठमाडौंः साझा प्रकाशन, २०५२ ।

________________, **साझा समालोचना**, दो.सं., काठमाडौंः साझा प्रकाशन, २०३४ ।

प्रधान, प्रतापचन्द्र, **नेपाली उपन्यास परम्परा** र पृष्ठभूमि, दार्जिलिङः दीपा प्रकाशन, २०४० ।

बराल, कृष्णहरि र नेत्र एटम, **उपन्यास सिद्धान्त र नेपाली उपन्यास**, दो.सं. काठमाडौंः साझा प्रकाशन, २०५८ ।

बराल, डा.ऋषिराज, **मार्क्सवाद र उत्तरआधुनिकतावाद**, विराटनगरः सविता बराल, २०५२ ।

______________, **उपन्यासको सौन्दर्य शास्त्र**, काठमाडौंः साझा प्रकाशन, २०५६ ।

वाङ्देल, लैनसिंह, **रेम्ब्रान्ट**, काठमाडौंः रत्न पुस्तक भण्डार, २०२३ ।

____________, **मुलुकबाहिर**, ते.सं., काठमाडौंः रत्न पुस्तक भण्डार, २०४६ ।

____________, **लङ्गडाको साथी**, काठमाडौंः रत्न पुस्तक भण्डार, २०५७ ।

____________, **माइतघर**, उन्नाइसौ संस्करण, काठमाडौंः रत्न पुस्तक भण्डार, २०६२ ।

भट्टराई, घटराज, **प्रतिभै प्रतिभा र नेपाली साहित्य**, काठमाडौंः नेपाली रिसर्च एसोसिएट्स, २०४० ।

राई, इन्द्रबहादुर, **टिपेका टिप्पणीहरू**, दार्जिलिङः नेपाली साहित्य परिषद्, सन् १९६६ ।

__________, **नेपाली उपन्यासका आधारहरू**, दो.सं., काठमाडौंः साझा प्रकाशन, २०५० ।

शर्मा, गार्गी, **वाङ्देलका नारी पात्रहरू**, काठमाडौंः भगीरथ काफ्ले, २०५१,

शर्मा, गोपीकृष्ण, **अवलोकन र विवेचन**, काठमाडौंः रत्न पुस्तक भण्डार, २०४४ ।

शर्मा, डा.तारानाथ, **नेपाली साहित्यको इतिहास**, दो.सं., काठमाडौंः सङ्कल्प प्रकाशन, २०३९ ।

शर्मा, मोहनराज, **शैली विज्ञान** (सिद्धान्त र आलोचना), काठमाडौं: ने.रा.प्र.प्र., २०४८ ।

____________, **शव्द रचना र वर्ण विन्यास, वाक्यतत्त्व, अभिव्यक्ति र साहित्य**, काठमाडौं: काठमाडौं बुक सेन्टर, २०५२ ।

शर्मा, हीरामणि, **समालोचनाको बाटोमा**, पर्वतः इन्दिरा शर्मा पौडेल, २०४१ ।

श्रेष्ठ, डा. दयाराम, **नेपाली साहित्यका केही पृष्ठ**, ते.सं., काठमाडौं: साझा प्रकाशन, २०४३ ।

______________, **'वाङ्गदेलको मुलुकबाहिर अध्ययन र मुल्याङ्कन'** बृहत् समालोचना, सम्पा. शिव प्रधान, सिक्किमः गान्तोक प्रकाशन, १९८९ ई. ।

श्रेष्ठ, दयाराम र मोहनराज शर्मा, **नेपाली साहित्यको संक्षिप्त इतिहास**, चौ.सं. काठमाडौं: साझा प्रकाशन, २०४९ ।

सत्याल, यज्ञराज, **नेपाली साहित्यको भूमिका**, काठमाडौं: श्री ५ को सरकार, प्रकाशन विभाग, २०१७ ।

सुवेदी, राजेन्द्र, **नेपाली उपन्यास परम्परा र प्रवृत्ति**, वाराणसीः भूमिका प्रकाशन, २०५३ ।

त्रिपाठी, वासुदेव, **विचरण**, काठमाडौं: भानु प्रकाशन, २०२८ ।

____________, **सैद्धान्तिक र ऐतिहासिक परिप्रेक्ष्यमा नेपाली यात्रा साहित्यको रूपरेखा** (मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र अध्ययन संस्थानको जर्नल) भाग-१, सन् १९७८ ।

त्रिपाठी, डा.वासुदेव, **पाश्चात्य समालोचनाको सैद्धान्तिक परम्परा भाग-२**, पुनःमुद्रण, काठमाडौं: साझा प्रकाशन, २०५८ ।

ज्ञवाली, सूर्यविक्रम, **मुलुकबाहिरः परिचय**, दार्जिलिङ, ई.१९४८ ।

(आ) हिन्दी भाषाका पुस्तकहरू

उपाध्याय, भागवत्शरण, **विश्वसाहित्यकी रूपरेखा**, द्वि.सं., दिल्लीः राजपाल एण्ड सन्स, सन् १९५९ ।

जिज्ञासु, मोहनलाल, **कहानी और कहानीकार**, दिल्लीः आत्मराम एण्ड सन्स, ई. १९५२ ।

प्रकाश, कैलाश, **प्रेमचन्द्र-पूर्व हिन्दी उपन्यास**, दिल्लीः हिन्दी साहित्य संसार, ई. १९६२ ।

बर्मा, धिरेन्द्र र और(सम्पा.), **हिन्दी साहित्य कोश भाग-१**, दो.सं.वाराणासीः ज्ञानमण्डल लिमिटेड, ई. १९६३ ।

शर्मा, विनयमोहन, साहित्यः नयाँ और पुराना, दिल्लीः नेपाल पब्लिसिङ्ग हाउस, दरियागञ्ज, सन्, १९७२ ।

(इ) अंङ्ग्रेजी भाषाका पुस्तकहरू

अब्राहम्स, एच.एम., **अ ग्लोसरी अफ लिटररी टर्म्स**, थर्ड इडिसन्, इण्डियाः म्याकमिलन इण्डिया लि. सन् १९८९ ।

हड्सन, एच.डब्ल्यु., **एन इन्ट्रोडक्सन टु द स्टडी अफ लिटरेचर**, लण्डनः ह्यारप, १९१३ ।

फोस्टर, ई.एम., **एस्पेक्ट्स अफ दि नोवल,** रिफाइण्ड, इङ्गलेण्डः पेन्गुइन बुक्स लि., १९८५ ।

(ई) शोधपत्रहरू :

अधिकारी, उमेशचन्द्र, **वाङ्गदेलको उपन्यासकारितामा चित्रकलाको प्रभाव**, शोधपत्र (स्नातकोत्तर तहको निमित्त), काठमाडौंः त्रि.वि.नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर, २०६२ ।

गौतम, ईश्वर, **माइतघर उपन्यासको कृतिपरक अध्ययन**, शोधपत्र (स्नातकोत्तर तहको निमित्त) काठमाडौंः त्रि.वि.रत्नराज्यलक्ष्मी क्याम्पस, २०६१ ।

गौतम, बेलराम, **लङ्गडाको साथी उपन्यासको कृतिपरक अध्ययन**, शोधपत्र (स्नातकोत्तर तहको निमित्त) चितवनः त्रि.वि. वीरेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस, २०५८ ।

बराल, ऋषिराज, **प्रगतिवादी नेपाली उपन्यासका मूल प्रवृत्ति**, शोधप्रवन्ध (पी.एच.डी.को निमित्त), काठमाडौंः त्रि.वि., २०४८ ।

भट्टराई, गोविन्दप्रसाद, **लैनसिंह वाङ्गदेलको जीवनी र व्यक्तित्वको विवेचना**, शोधपत्र (स्नातकोत्तर तहको निमित्त), काठमाडौंः त्रि.वि.नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर, २०३४ ।

मल्ल, महेन्द्र कुमार, **वाङ्गदेलका औपन्यासिक कृतिहरूको विश्लेण**, शोधपत्र (स्नातकोत्तर तहको निमित्त) काठमाडौंः त्रि.वि.नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर, २०५३ ।

राई, शङ्कर कुमार, **मुलुकबाहिर उपन्यासको कृतिपरक अध्ययन**ः शोधपत्र (स्नातकोत्तर तहको निमित्त) काठमाडौंः त्रि.वि.नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर, २०५५ ।

(ख) पत्रपत्रिकामा प्रकाशित लेखहरू

दहाल, मोहन पी., 'वाङ्गदेलका औपन्यासिक प्रवृत्तिहरूको पराकाष्ठाः लङ्गडाको साथी', **रूपरेखा**, बर्ष २४, अङ्क १२, पूर्णाङ्क २६४, काठमाडौंः रूपायन प्रेस, २०४० ।

पराजुली, ठाकुरप्रसाद, 'नेपाली उपन्यासको ऐतिहासिक विवेचना', **ज्ञानविज्ञानको दिशा**, सम्पा., डिल्लीराम तिमसिना, वाराणासीः श्रीमती दुर्गा तिमसिना, २०३३ ।

प्रधान, कृष्णचन्द्रसिंह, 'वाङ्गदेलका उपन्यासहरू', **मधुपर्क**, ६/७, काठमाडौंः मार्ग, २०३० ।

प्रधान, प्रतापचन्द्र, 'आधुनिक नेपाली उपन्यासको प्रतिष्ठापन र यसको पूर्वार्द्ध चरण सन् १९५० सम्म', **प्रज्ञा**, ९/१, काठमाडौंः २०३७ ।

बराल, डा. ऋषिराज, 'उत्तरआधुनिकतावाद, पराउपन्यास र समकालीन परिदृश्य', **समकालीन साहित्य**, वर्ष ७, पूर्णाङ्क २८, मंसिर/पुष, २०५४ ।

भट्टराई, गोविन्दप्रसाद, 'विश्लेषणात्मक सन्दर्भमा मुलुकबाहिर', **मधुपर्क**, ११/११, काठमाडौंः २०३५ ।

भट्टराई, घटराज, 'लैनसिंह वाङ्गदेलः व्यक्ति र कृति', **मधुपर्क**, १२/२, काठमाडौंः २०३६ ।

भट्टराई, प्रा.विश्वनाथ, 'वाङ्गदेलः यथार्थको परिधिभित्र नाङ्गो आदर्शवादी उपन्यासकार', **रत्नश्री**, अङ्क ४,५,६, काठमाडौंः २०३० ।

श्रेष्ठ, तेजप्रकाश, 'चित्रकार वाङ्गदेल', **मधुपर्क**, वर्ष ८, अङ्क ४, काठमाडौंः २०३२ ।

सम्पादक, 'छापियोः मुलुकबाहिर', **आरती**, १/१, दार्जिलिङः जून, १९४९ ।

सम्पादक, 'लैनसिंह वाङ्गदेलको विचार', **भानु**, काठमाडौंः विचार विशेषाङ्क, २०३४ ।

सुवेदी, राजेन्द्र, 'नेपाली उपन्यास विधाको उद्भव र विकास', **प्रज्ञा**, वर्ष २५, पूर्णाङ्क ८१ ख, काठमाडौंः फागुन-जेठ, २०५१-५२ ।